

ЗА ПОСОКАТА НА СЪПОСТАВИТЕЛНИЯ АНАЛИЗ*

АНДРЕЙ ДАНЧЕВ

Рассматривается все еще недостаточно выясненный вопрос о направлении сопоставительного анализа в исследованиях прикладного характера. Уточняются некоторые постановки в связи с так называемой „расширенной моделью“ контрастного анализа, сформулированные в предыдущих работах. Эта модель, целью которой является более тесная связь контрастной лингвистики с проблемами обучения иностранному языку, включает сопоставление уровня системы и речи с использованием корпусов ошибок и примеров из переводов. Условие „естественности“ аналитической модели требует учета реальных ситуаций речевой перцепции и образования речи в условиях учебных языковых контактов. Поэтому первоначальное направление исследования — от иностранного языка к родному, пока не будут установлены все наиболее важные функциональные эквиваленты выбранной в родном языке языковой единицы (или единицы) в иностранном языке. Направление анализа меняется от родного языка к иностранному, когда нужно моделировать процесс образования речи на иностранном языке. Следующим шагом является установление основных оппозиций, которые первоначально выбранная единица иностранного языка образует с другими соседними элементами той же подсистемы, чем избегается опасность атомарности исследования. При следующем изменении направления анализа исследователь уже исходит из вторичных функциональных эквивалентов. Таким образом схема исследованных соответствий может постепенно расширяться и углубляться.

Some aspects of directionality in applied contrastive studies are reexamined, this adding to the description in previous publications of the so called "expanded model" of contrastive analysis. So as to bring contrastive analysis closer to foreign language teaching that model includes both competence and performance and the use of two corpora: learners' errors and translations. Taking into account the real situation of speech perception and production, the model claims a certain degree of "naturalness". The initial direction is obviously from the foreign to the native language. At this stage the investigator establishes the "fan" of correspondences, which includes the foreign language unit together with the paradigm of its functional equivalents in the learners' native language. The direction of the analysis is reversed when the process of target language speech production is simulated. In order to reduce the risk of atomistic investigation the next step is to determine the basic oppositions the target language unit forms with neighbouring elements of the same subsystem. After the next reversal of the direction the analysis proceeds from the secondary functional equivalents.

*Статията е написана въз основа на доклад, изнесен на Юбилейната научна сесия по случай 20-годишнината от основаването на Института за чуждестранни студенти „Гамал Абдел Насър“ — 20—21 V 1983 г.

Въпреки че контрастивната лингвистика получи извънредно голямо разпространение през последните едно-две десетилетия, някои нейни методологични проблеми все още не са изяснени достатъчно, а това често снижава ефективността на изследователската работа. Макар и засяган в литературата (вж. напр. Бабов 1979; Джеймс 1980; Ярева 1981), едни все още недостатъчно изяснен проблем, върху който ще спрем вниманието си в тази статия, се отнася до посоката на съпоставителния анализ. С това фактически ще бъдат доразвити и уточнени някои постановки във връзка с т. нар. „разширен модел“ за контрастивен анализ, формулирани в някои предишни публикации (Данчев 1979; 1980; 1981). Ще напомним, че разширеният модел включва съпоставка не само на системи, а и на речено равнище и че на практика това се изразява в използването на корпуси от грешки и от преводни примери. Проблемата за посоката на анализ възниква главно при целенасоченото използване на преводни корпуси.

В случая е необходимо да се направи разграничение, доколкото това е възможно, между изследванията с предимно теоретична и изследванията с предимно приложна насоченост (по този въпрос вж. и Филалк 1981). Можем да добавим, че разработката на разширения модел се обуславя от стремежа от време за по-тесно обвързване на контрастивната лингвистика с проблемите на чуждестранното обучение.

Както е известно, при изследванията с теоретична насоченост, с цел типологичната характеристика на даден език или група от езици, съпоставката обикновено се прави спрямо някаква „*target comparison*“, за какъвто най-често служат едни или други набори от основни семантични елементи (смаи, композити и др.). В такъв случай анализът очевидно е двунасокен, като първоначалната посока, макар и да не е избрана произволно, не е от такова голямо значение както при съпоставителните изследвания с приложна насоченост, където посоката на анализ задължително е от един език към друг.

И така, съпоставителните изследвания, ориентирани към чуждоезиковото обучение, които са обект на нашия интерес тук, имат подчертано едностранен характер, въпреки че посоката на анализ естествено може да се променя в хода на разработката. При това положение не се изисква *target comparison* от същия тип както при типологичните изследвания, въпреки че се използва една и съща обединяваща система за семантичен анализ.

Тъй като ефективността на който да е аналитичен модел зависи в голяма степен от това, доколко той възпроизвежда естественото протичане на изследвателския процес, при определянето на първоначалната посока на анализ трябва да се изхожда от реалната ситуация на първоначален езиков контакт. А няма съмнение, че първият контакт е перцептивен, тъй като преди да започне да произвежда чуждоезиково реч, учащата трябва първо да я чуе (или прочете). За характера на първоначалната перцепция може да се съди косвено по речевата продукция на учащите, а преки наблюдения могат да се получат чрез превод от чуждия на родния език, при който ще проличат по какъв начин се осмислят елементите и структурите на чуждия език. Тъй като такъв превод се извършва неизбежно в съзнанието на учащите, независимо от методиката и намеренията на преподавателя, този скрит превод слуга силен отпечатък върху първоначалната структура на междинния език на учащите. Следователно, за да се идентифицира обектът на изследването, анализът започва с проучване на чуждоезиковата речевата продукция на учащите, т. е. прави се „анализ на грешките“ им. При положение, че значителна част от тези грешки се дължат на родноезичен пренос и/или превод (за някои допринос точки между тези две понятия вж. Данчев 1982), работата на този етап може да се разглежда доколко като анализ на корпус от предимно неправилни преводи (това естествено не се отнася до фонетико-фонологичните изследвания). Като еталон за верификация тук се използва корпус от правилни преводи, направени от професионални преводачи. Последният корпус фактически служи като метаязык, доколкото в конкретния случай този термин може изобщо да се използва. С други думи, прави се съпоставка между два преводни корпуса: едните преводи са направени от некомпетентни преводачи, т. е. от учащите, а другият — от компетентни преводачи, т. е. от професионалисти.

Така или иначе, по първите основни причини, на този етап посоката на изследване е от чуждия към родния език. Тук обаче възниква въпросът: съществени ли

- Бенатова 1983: П. Бенатова. *Предлогът for и функционалните му еквиваленти в българския език*. София, 1983 (кандидатска дисертация).
- Данчев 1978: А. Данчев. *Съпоставително езикознание, теория на превода и чуждоезиково обучение*. Съпоставително езикознание, III, 1978, № 1.
- Данчев 1979: А. Данчев. *Контрастивна лингвистика, анализ на грешките и чуждоезиково обучение*. Съпоставително езикознание и чуждоезиково обучение, I. Велико Търново, 1979.
- Данчев 1980: А. Данчев. *За разширен обсег на теорията на превода*. Изкуството на превода, 4. София, 1980.
- Данчев 1981: А. Данчев. *Към въпроса за разширения модел за контрастивен анализ*. Сборник доклади от Научната сесия в Института за чуждестранни студенти „Г. А. Насър“ в чест на 1300 г. от образуването на българската държава. София, 1981.
- Данчев 1982: A. Danchev. *Transfer and Translation*. Finlance [The Finnish Journal of Language Learning and Language Teaching], 1982, vol. II.
- Данчев, Алексиева 1973: А. Данчев, Б. Алексиева. *Изборът между аорист и имперфект при превода на просто минало време от английски на български език*. Годишник на Софийски университет. Факултет западни филологии, т. XVII, 1973, кв. 1.
- Джеймс 1980: C. James. *Contrastive Analysis*. London, 1980.
- Кларк 1968: H. H. Clark. *On the Use and Meaning of Prepositions*. Journal of Verbal Learning and Verbal Behavior, 1968, № 7.
- Ненкова 1983: М. Ненкова. *Някои грешки при усвояването на английските модални глаголи*. Руски и западни езици, 1983, № 2.
- Тодева 1983: Е. Тодева. *Английският инфинитив и функционалните му еквиваленти в българския език*. София, 1983 (кандидатска дисертация).
- Фишак 1981: J. Fisiak. *Some Introductory Notes Concerning Contrastive Linguistics*. Contrastive Linguistics and the Language Teacher (ed. J. Fisiak). London, Oxford University Press, 1981.
- Ярцева 1981: В. Н. Ярцева. *Контрастивная грамматика*. Москва, 1981.